

SEKSUALNOST OTROKA IN MRTVI OBJEKTI

Primer otroške psihoanalitične psihoterapije¹

Prošnja za otrokovo psihoterapijo

Psihoterapevtsko pomoč je poiskala mama 8 in polletnega fantka, ki je bila v zadnjem času zelo zaskrbljena zaradi njegovega vedenja in čustvenega stanja.

Fantek, ki mu je ime Maks², je jeseni zamenjal šolo, vendar mu po treh mesecih še vedno ni uspelo ustvariti dobrih odnosov s sošolci. Mama pravi, da mu učenje ne povzroča nobenih problemov in da je eden izmed najboljših učencev v razredu. Problem je v tem, da je vedno zelo nemiren, ko ga pridejo iskat. Če mama le malo zamuja, takoj postane vznemirjen in napet. Pogosto joka pri pouku in sprašuje učitelja, ali lahko pokliče mamo. Ko jo pokliče, mora biti mama vedno dosegljiva. Če fantek kam gre, mora iti mama z njim. Če prideta na otroško zabavo, se izogiba otroški družbi in vedno sedi le poleg mame. Če gresta po nakupih, se boji, da se bo izgubil. Če potujeta z letalom, se boji, da se bo kaj slabega zgodilo. Pretirano reagira, če se po naključju rani. Pri pouku športne vzgoje, ki ga ne mara, ker ni športni tip (kot pravi mama), si je izpahnil gleženj in je postal zaskrbljen, da bo poslej šepal vse preostalo življenje. Nekaj dni pred začetkom obravnave je fantek preživel veliko časa na stranišču zaradi okužbe s hrano – imel je dolgotrajno diarejo in je bruhal, kar ga je zelo prestrašilo. Mislil je, da se to ne bo nikdar končalo, in se še dolgo po tistem ni mogel umiriti.

Prijateljev nima niti med sošolci niti med vrstniki v bližnji okolici. Novi sošolci ga zafrkavajo, kar ga zelo moti, še posebej pa, če ga zafrkavajo punce. Punc tudi sicer ne mara in jih prezira. Ima pa intenziven odnos s svojo 60-letno varuško, s katero se rad igra. Varuška ga ima rada, je nežna in dobra z njim. Včasih fantek zgrabi njene prsi ali pa jo klofne po zadnjici – gospa ga z nasmehom pokara. To se zdaj dogaja približno pol leta.

Rad si izmišlja igre ali pa vsaj svoja pravila. Zelo težko prenaša poraz. Če mu domača naloga ne gre od rok, takoj obupa in vse skupaj opusti. Nima zaupanja vase,

¹ (2006). *Bregantovi dnevi*, Rogaška Slatina 2006: Ljubljana. Združenje psihoterapevtov Slovenije.

² Otrkovo ime, tako kot drugi osnovni podatki so spreminjeni zaradi zaupnosti pacientovih podatkov.

ne zna se braniti in si ne upa povedati svojega mnenja staršem. Če je kdo pregrob z njim, takoj zajoka - kot punčka, - reče mama. Mama je imela podobne težave in si želi, da bi fantek postal bolj moški.

Fantkova anamneza

Ko je bila mama v 3. mesecu nosečnosti, je doma doživela oborožen napad. Njen mož je bil poslovnež in so ga na tak način želeli prestrašiti. Čeprav ni bila fizično poškodovana, je ta dogodek pustil hude psihične posledice. Postala je napeta, nezaupljiva, sumničava, tesnobna ter depresivna in se je takoj počutila ogroženo, kadar je morala biti sama doma. Doživljala je veliko frustracij, ker je bil njen mož pogosto zdoma.

Ko se je rodil fantek, je bila zmeraj zaskrbljena, da se ne bi z njim ali z njo kaj slabega zgodilo. Ker je bila nenehno pod stresom, ni imela dovolj mleka in ga je odstavila od prsi, ko je bil star 1 mesec in pol. Ko je bil otrok star 2 meseca, je poiskala pomoč pri varuški. Pri 11 mesecih so odpotovali na podaljšane poletne počitnice v drugo državo, kjer so živeli očetovi stari starši. Tudi kasneje je pri njih velikokrat preživljal poletje. Ko je bil doma, je bil večinoma z varuškami, ker sta bila oče in mama zaposlena s svojimi stvarmi. Pogosto je bil prehlajen ter je imel polipe v nosu. Pri treh letih, ko je bil na počitnicah pri starih starših, je bil v skladu z židovskim običajem obrezan. Kmalu po tistem, ko se je vrnil domov, je začel hoditi v vrtec, njegov značaj pa je postal neznosen. Dogajalo se je, da je ležal na tleh po 20 minut in jokal, da bi dobil, kar si je želel. Pri 4 letih se je spremenil in je postal zelo zadržan. Takrat se je vrnil nazaj s poletnih počitnic, ki jih je preživel s svojo novo varuško. Starši so sumili, da je varuška slabo ravnala s fantkom, in so jo odpustili.

Dan po njegovem 5. rojstnem dnevu se je s očetom zgodila nesreča. Na reki se je vozil z vodnim motorjem in se je z veliko hitrostjo zaletel v drug čoln. Po nesreči se je fantek za nekaj časa preselil k starim staršem, kjer je hodil v vrtec skupaj s svojim bratrancem. Pri 6 letih, ko se je vrnil nazaj, je imel pogosto nočne more. Kadar je bil prestrašen, je šel v mamino posteljo, tam je pogosto spal. V času, ko se je začela obravnavati, je raje spal v svoji postelji. Po dveh letih obiskovanja zasebne šole je moral šolo zaradi določenih organizacijskih težav šole zamenjati.

Očetovega groba ni nikoli obiskal.

Starši

Fantkov oče je bil bogat poslovnež; imel je razburkano in hitro življenje. Umrli je pri 33 letih. Za sabo je pustil bogato dediščino, tako da tudi po njegovi smrti fantkovi mami ni bilo treba skrbeti za denar. Oče je bil aktiven, komunikativen, zelo inteligenčen moški. Bil je razburljiv, impulziven, vpliven človek, veliko časa je bil z doma in je bil precej zadržan pri izražanju čustev ljubezni, nežnosti, tudi ko je bilo potrebno čustveno podpreti sina ali ženo. Vendar pa ju je imel rad in je bil zelo ponosen, da ima sina. S sinom ni bil strog. Zlahka je manipuliral z očetom, denimo tako, da je napravil žalosten obraz.

Oče in mama sta se spoznala na univerzi. Takrat je bila mati poročena, vendar pa je prvi zakon pustila zato, ker se je zaljubila v Maksovega očeta. Po treh letih skupnega življenja, ko sta bila stara 27 in 28 let, sta dobila otroka.

Po študiju in po porodu mama ni delala. Veliko je potovala z možem in ga je povsod spremljala, tako da sta bila oba velikokrat odsotna in je bil otrok pri varuškah. Zdaj mama zelo obžaluje, da ni posvetila niti časa niti pozornosti, in se počuti krivo za otrokove sedanje težave.

Po letu in pol po smrti moža je dobila panične napade in je zaradi tega obiskovala psihiatra. Zdravila so ji pomagala tri mesece, po tistem pa so se napadi ponovno pojavili. Poiskala je pomoč v nevrolingvističnem programiranju. Eno leto je obiskovala terapevta, ki je pomagal tudi njenemu sinu, da bi se ta znebil svojih nočnih strahov, ko je bil 6 let star. Risala sta strahove in jih potem raztrgala.

Razmislek po uvodnih srečanjih z mamo

Vse to mi je povedala fantkova mama na prvih uvodnih srečanjih. Mlada, 35 let stara plavolasa, urejena ženska je kljub svojemu videzu takoj napravila vtis depresivne osebe. Videti je bila potrta, zmedena in zelo zaskrbljena zaradi položaja, v katerem se je znašla. Povedala mi je, da fantkova tesnoba omejuje njeno osebno življenje, tako da ga zdaj skoraj nima. Vse je podrejeno sinovim zahtevam, ki nadzira vsak njen korak. Obupana je, ne ve, kaj naj naredi, da bi se sin spremenil. Včasih jo spominja nase, kar jo straši. Boji se, da bo večno ostal tako negotov v sebi, kot je sama. Sprašuje me, ali mu terapija lahko resnično pomaga.

Takrat, ko se je s fantkovim očetom zgodila nesreča, sva se z mamo že srečali. Takoj po očetovi smrti je poiskala pomoč pri meni in me je vprašala za nasvet, kako naj pove sinu o očetovi smrti. Našli sva najprimernejšo obliko, kako bi mu o tem lahko povedala. Strinjali sva se, da po takem travmatičnem dogodku oba potrebujeta strokovno pomoč. Vendar sta se mama in otrok kmalu preselila v drugo državo in se nismo videli do že opisanega prvega uvodnega srečanja.

Iz mamine prošnje za psihoterapijo in iz opisa otrokovih težav lahko sklepamo, da je sprememba okolja pri fantku povzročila regresiven odstop od normalnega čustvenega razvoja. Pri tem so bile druge linije razvoja (Anna Freud, 1928) nedotaknjene. Fizično in intelektualno je ustrezal svojim letom. Za psihični razvoj fantka pozne latentne faze je značilno, da je usmerjen k vrstnikom. To ga spodbuja, da se loči od starševskih objektov in da je z njimi v večjem konfliktu. Z vrstniki se igra, se skupaj z njimi uči, izraža svojo agresijo v aktivnih kontaktnih igrah (Kramer, Rudolph, 1980). Maks se ne druží z vrstniki, svojo agresivnost zatira, izogiba se konfliktom z odraslimi in je patološko navezan na mater. Na čustveni ravni lahko govorimo o separacijski tesnobi (regresivni pomik na analno fazo razvoja) ter kastracijski tesnobi (regresivni pomik na Ojdipovo fazo).

Iz fantkove anamneze vidimo, da je doživel množico travmatskih dogodkov, ki so zavirali njegov čustveni razvoj. Že od rojstva dalje je bil precej osamljen, ker ob sebi ni imel konstantnega objekta, ki bi lahko stalno izpolnjeval starševske funkcije. Oče je bil zmeraj odsoten in nedosegljiv. O materi pa lahko govorimo kot o »mrtvi materi« (Green A., 1983), ker je bila stalno čustveno odsotna in potrta (iz njene zgodbe vem, da je v mladosti izgubila očeta; ko je odšla od prvega moža, je izgubila prvega sina; potem pa je izgubila moža). Tako se je otrok moral v danih okoliščinah znajti sam. Lahko pa domnevamo, da so nekatere starševske funkcije nase prevzele varuške, ki pa so se pogosto menjavale, in pa vzgojitelji v vrtcih. Pogoste spremembe so od fantka vsakič znova zahtevale večjo zrelost, da bi se lahko poslovil od starih navezanosti in okolja ter sprejel nove osebe in okolje. Zadnja sprememba (zamenjava šole) je rabila kot katalizator za zgodnje travme in je povzročila regresijo na zgodnje stopnje čustvenega razvoja. Odsotnost očetove figure je bil lahko dodatni travmatski faktor za fantka latentne faze, kajti pri osmih letih fant potrebuje moškega kot vzor za identiteto in si ponavadi izbira prijatelje med vrstniki svojega spola. Maks pa se izogiba igram fantkov, igra se s starejšo žensko, izogiba se ukvarjanju s športom in je hkrati obremenjen s svojim telesom (da ga ne bi po naključju poškodoval).

Obremenjen je z razliko med moškim (svojim) in ženskim (varuškinim, ki mu je na razpolago) telesom, hkrati si želi in se boji odraščati v moškega. Če se bo identificiral z moškim, in sicer z očetom, se mu lahko zgodi kaj nepričakovanega, kot se je zgodilo očetu. Mati pa je občutljiva za vsakršno izražanje sinovih moških lastnosti – naj si bo to agresivnost ali trdost značaja, - in se takoj počuti ogroženo zaradi možnosti, da bi jo sin lahko zapustil, kot so jo zapustili drugi ljubeči moški objekti. Edini način, kako lahko otrok ohrani »mrtvo mater« kot objekt zase, je nezavedna identifikacija z njo kot z mrtvim objektom, z njeno nezanosno separacijsko tesnobo. Hkrati pa se sam počuti ogroženega kot moški, ker zaradi mamine zadovoljitve lahko izgubi svojo moškost, svoj penis. Po drugi strani intenzivno materinsko reakcijo na svoja poljubna kršenja pravil lahko razume kot prepoved oziroma preprečitev njegovega bivanja, kar za otroka pomeni izgubo smisla (Green A., 1983).

Mami sem priporočila psihoterapevtsko obravnavo zanjo samo. Tega potem na žalost ni storila, ker je imela s tem določene slabe izkušnje, o čemer je tudi povedala. Odločili sva se za redna občasna srečanja, vendar pa rednih srečanj ni mogla zdržati. Občasno pa sva se videli. Brez teh srečanj bi bilo nerealno obdržati otrokovo terapijo in v njej napredovati.

Prvo srečanje z otrokom

Ko sta otrok in mama prišla, me je mama vprašala, sli mora počakati zunaj. Vprašala sem Maksa, kako se mu zdi, da bi bilo prav. Rekel je, da hoče biti na samem, vendar pa se je obrnil k mami in ji je šepetaje ukazoval, da ne sme biti daleč in da mora čakati nanj. Mama je poslušno prikimala.

V sobi je Maks zelo tesnoben – premika se, usede se, pa spet vstane in venomer nekaj vrti v rokah. Vpraša me, koliko je ura, in hodi ven preverjat, ali ga mama še vedno čaka.

Zdi se, da je radoveden, vendar zavrne moj namig, naj pogleda igračke v škatli. Proti koncu ure privoli, da bo risal. Vpraša me, kaj naj nariše. Predlagam mu, naj riše vse, kar si želi. Izbere si rdeč svinčnik, nekaj časa premišljuje in nariše »Počivajoč vulkan pred izbruhom« (risba 1) – rahlo pobarvan velik hrib z obrezanim vrhom. V levem kotu napiše »hrrr!«, kar pomeni, da vulkan smrči v spanju. V desnem

kotu pa leti helikopter. S svojo risbo je zadovoljen. Potem me vpraša, če lahko nariše še eno. Riše visok trikotnik, a ni zadovoljen z njim. Obrne papir in spet nariše velik hrib z dodatnim delom na vrhu in z mehurčki okrog njega. Ta risba se imenuje »Izbruh vulkana« (risba 2). Tokrat je vulkan močno pobarvan (s pritiskom). Mimo leteči helikopter se razbije in pada dol. V levem kotu je napisano »bum!«. Maks je videti zelo zadovoljen in me vpraša, ali nimam nič proti, da bi svojo risbo pokazal mami. Ko pokaže risbo mami, ga le-ta bodri in hkrati išče moje odobravanje, da je naredila prav.

Čas je potekel. Mama kar vstopi v kabinet ter Maksu ukaže, naj jo počaka zunaj, in zapre vrata. Želi izvedeti, kako je bilo z Maksom.

Razmislek po prvem srečanju z otrokom

Maks je nekoliko močan in okoren, simpatičen fantek. Takoj po prvem srečanju sem začutila željo delati z njim. Inteligenten je, ima smisel za humor in zanimive ideje. Zdel se mi je primeren za psihoanalitsko usmerjeno psihoterapevtsko obravnavo.

Na uvodnem srečanju je bil otrok tako napet in anksiozen, da mi ni pustil prostora za moje intervencije. Tako kot je vulkan na risbi zasedel ves prostor na papirju, zasedata fantek in njegova anksioznost ves prostor v sobi in prostor najine komunikacije. Očitno me je nezavedno preizkušal, ali lahko zdržim njegovo napetost, jo preživim in bom še vedno lahko izpolnjevala svoje psihoterapevtske funkcije. Na žalost njegova mama tega ni bila zmožna.

Odločila sem se, da bo to eden izmed prvih korakov, ki ga morava s fantkom narediti skupaj – najti »prehodni prostor« (Winnicott D. W., 1971), da bi lahko izvajala analitično usmerjeno psihoterapijo. Pripravila sem se, da bom morala nekaj časa biti le poleg fantka in mu biti na voljo, ga čustveno podpirati, odražati njegova čustva in misli, in da bom morala odložiti svoje intervencije na kasneje. Najprej mi mora zaupati kot odraslemu, ki lahko sam poskrbi zase in za njega in ki mu je na voljo za njegove potrebe.

Sebi pa sem zastavila nekaj vprašanj, ki bi mi pomagala določiti nadaljnji način obravnave. Vulkan me je spominjal na dogodek, ki je Maksa zadnjič prestrašil in po katerem je njegova mama poiskala strokovno pomoč. Nekaj časa je bil na stranišču

zaradi »izbruhov« telesnih tekočin. Po risbi lahko sklepamo, da je bil prestrašen, da bi njegov izbruh lahko razrušil to, kar je okrog njega, podobno kot se je ob izbruhu vulkana razbil helikopter. Razbiti helikopter pa spominja na nesrečo, ki se je zgodila z njegovim očetom, ko se je razbil na vodnem motorju. Ali Maks še vedno misli, da je posredno kriv za smrt očeta? Takrat je bil star 5 let in torej v Ojdipovi razvojni fazi, ko je za fantka značilno, da si želi imeti ljubečo mamo samo zase in se boji očeta, ki je močnejši od njega in ga lahko kastrira zaradi njegovih fantazij o materi. Zato si v svojih fantazijah želi očetovo smrt in ga hkrati noče izgubiti. V terminih notranje realnosti je oče fantkova konkurenca, v realnem svetu pa je podpora in objekt za identifikacijo (Freud S., 1909). Kako ogroženega se počuti otrok, ko se njegove smrtonosne želje nenadoma uresničijo? Na risbah jasno vidimo Maksovo kastracijsko tesnobo in hkrati radovednost, kako in kaj je z njegovim telesom in še posebej z njegovim rastočim penisom. Ali se boji kastracije, ker se boji očetovega maščevanja, ker ima zdaj mater samo zase in to znotraj njega? Ali se boji kastracije, ker se boji, da njegov penis kastrira mater, ki se boji moškega zraven sebe? Kako pa gre rastoči penis skupaj z nezavedno identifikacijo z mrtvo materjo? Ali strah pred kastracijo hkrati pomeni strah pred uničenjem (annihilation anxiety)? Se je zato na stranišču bal, da bo skupaj z njegovimi tekočinami izginilo njegovo celo telo?

V iskanju spolne identitete

Nekaj mesecev so bila psihoterapevtska srečanja zelo naporna. Veliko je risal in neskončno pripovedoval izmišljene zgodbe, vendar pa ni bilo priložnosti, da bi t gradivo analizirala ali nekako predelala. André Green (Green A., 1983) piše o otrokovem iskanju izgubljenega smisla, ki »strukturira predčasni razvoj fantazmatskih in intelektualnih sposobnosti jaza. Pri razvoju burne igralne dejavnosti ne gre za svobodo igrati se, ampak za *prisilo izmišljevati si*, tako kot gre pri intelektualnem razvoju za *prisilo misliti*«.

K drugim obrambam proti izgubi smisla André Green (Green A., 1983) prišteva še razvoj sekundarnega sovraštva (ki ga lahko najdemo v Maksovih izmišljenih zgodbah, ki so polne hitro menjajočih se dogodkov in junakov, ki se nenehno borijo med sabo za oblast) in avtoerotično vznurjenje (ritmična gibanja s

celim telesom in konstantno gibanje v sobi ob pripovedovanju zgodb kot alternativno proženje seksualnih gonov namesto masturbacije).

Njegov najljubši junak je bil Človek Pajek, »ki se lahko maščuje« in ima popolno oblast nad drugimi objekti. Nekoč (po nekaj mesecih terapije), ko mi je pripovedoval nadaljevanje zgodbe o Človeku Pajku, mi je rekel, da so Človeka Pajka vedno zanimale skrivnosti, ki so skrite v nekih škatlah. Predlagala sem mu, da bi pogledala, kakšne skrivnosti se skrivajo v škatlah v naši sobi (v škatlah z igračkami, ki jih prej niti enkrat ni pogledal). Maks se je zadovoljno strinjal, pregledal je vse igračke in si je izbral plišastega kužka z rdečim srcem, na katerem je bilo napisano »I love you«. Dal mu je ime Tjap in me je vprašal, ali ga lahko vzame s sabo domov. Težko je sprejel, da njegove želje po regresivni inkorporaciji ni možno zadovoljiti. Na različne načine je napadal meje in pravila strogega analitskega settinga. Iskal je podobnega kužka v trgovinah. Vprašal me je, kje sem ga kupila, da bi šel v isto trgovino. Potem ga je pomnožil - začel je zbirati plišaste igračke, da bi ga varovale in branile. »Z njimi mi ni tako strašno,« mi je rekel Maks. Vzel jih je s sabo v šolo in v posteljo. Tjap in druge igračke so postali junaki njegovih zgodb in so se veliko toplili med sabo. Na njegovih risbah se je pojavil pomnoženi penis – junaki so imeli množico telesnih udov – bodisi zmajeve glave bodisi pištole. Značilno je postalo to, da so bili vsi ti junaki moškega spola in so imeli moške lastnosti. Svoje lastne agresivnosti pa se je Maks bal in jo je na različne načine zatiral. Doma je bil nežen, zahteval je nežnost mame in varuške. Obe sta ga z veseljem crkljali in božali.

V igračkah sva se začela pogovarjati o družinskih odnosih in še posebej o njegovem očetu; kakšen je bil, kakšne lastnosti je imel, ali mu je Maks podoben in podobno. Menim, da ga je k tem pogovorom spodbudil stalni analitični setting, ki je izpolnjeval očetovo funkcijo po postavljanju meja. Maks je občudoval očetovo moč in njegove dosežke glede položaja v družbi in glede denarja. Zaželel si je postati tak kot on, ko bo zrasel, vendar pa se je prestrašil svojih želja. Ena izmed očetovih značilnosti je bila razburljivost in impulzivnost, saj je lahko hitro postal besen. Maks je razmišljal, ali ga je ta njegova lastnost pripeljala v smrt. Če ne bi bil tako impulziven, ne bi šel z motorjem in ne bi umrl. O smrti pa ni razmišljal kot o koncu življenja, ampak kot o preobrazbi – oče je zdaj kot veverička ali pa kot zajček (brezspolen, neškodljiv, infantilni objekt), ki živi nekje v gozdu.

Na naslednji seansi je narisal goro, nebo, sonček, dve ptički, travo in volka, ki je šel na lov. Risba se imenuje »Lov« (risba 3). »Ali se lovi zajca ali veverico?« – sem

vprašala Maksa. »Ja!« – zadovoljno mi je odgovoril. »Kaj, če je to preobražen oče?« »Hmm... Toda lovi se nekoga drugega.« Povedal mi je, da je v gori jama, kjer živi volk, in da gre iz nje ven le takrat, ko postane lačen in si želi koga ujeti. »Ja,« rečem, »tvoja risba pa se imenuje »Lov« (tukaj gre za igro besed – v ruščini je »lov« - »ohota«, piše pa seter zveni enako kot beseda, ki pomeni »želje«, izpeljano iz glagola »hoteti«). Torej gre ven le takrat, ko začuti v sebi neko željo, in ne potrebuje nikogar, ki bi njegovo željo zadovoljil.« Na risbi pa natančno vidimo spolni organ, ki je hkrati moški penis z glavico (na risbi gora) in ženska vagina (brlog), od koder se pojavlja objekt, ki si želi zadovoljitve (volk). Zdi se mi, da je to točka, iz katere izhaja spolne identiteta in v kateri gre za to, da fantek primerja oba spola. Še vedno pa se penis zdi ogrožen – mimo letita dve ptički s kljunoma in del neba je narisana na vrhu gore (ptički in nebo so iste modre barve).

Freud je pisal o naravi biseksualnosti, ki se sicer opira na primarno moškost. Kasneje so raziskave pokazale, da lahko govorimo o biseksualnosti, ki se razvija na podlagi primarne identifikacije z žensko, materinsko figuro, in sekundarne identifikacije z očetom (Kernberg O., 1995). Če zdaj v psihoterapiji rekonstruiramo razvoj spolne identitete, bo naslednji korak iskanje moškega objekta v bližnjem okolju za identifikacijo, iskanje moškega, ki ne bi ogrožal matere s tem, da bi jo morebiti zapustiti.

Na srečanjih z mamo sva se pogovarjali o fantkovi razvojni potrebi po komunikaciji z moškimi in o njenih strahovih, ki zmanjšujejo možnost take komunikacije. Res je, da je opazila, da je Maks postal bolj zainteresiran za druženje z odraslimi moški, in sicer pokaže veliko zanimanja za druženje s šoferji. Najela je vzgojitelja, ki je prihajal ob nedeljah, sam pa je imel lastno družino s tremi sinovi. Mlajši je bil približno iste starosti kot Maks, vendar pa se je Maks izogibal srečanja z njim. Skupaj z vzgojiteljem sta si izmišljevala zgodbo o »file-o-fišu«; nekem računalniškem programu, ki bo pretresel ves svet; risala sta revijo; razmišljala sta o snemanju filma – kratka, v tovrstne dejavnosti je lahko sublimiral svoje seksualne gone kot običajni devetletni fant. Začel se je veliko ukvarjati z računalniškimi in prenosnimi igrami. Jeseni pa je v šoli spoznal fantka, eno leto starejšega od sebe, ki je, enako kot Maks, med odmorom igral v Game boy. To je bil skupni motiv za druženje in kmalu sta postala prijatelja. Mamo pa so take spremembe strašile in sva se veliko pogovarjali, da bi lažje sprejela Maksovo lastno življenje.

Najini odnosi z Maksom pa so se tudi spremenili. Postal je manj anksiozen, bolj je zaupal samemu sebe, ko mi je razlagal o računalnikih, njihovih lastnostih in značilnostih. Meni je bilo temu težko slediti, ker, kot večina žensk, nimam pojma o računalniških zadevah. Ko je videl, da ga ne razumem in da je na tistem področju pametnejši od mene, je svoje pripovedi namenjal Tjapu ali pa se je pritoževal nad mano – v tem času je Tjap postal pravi »prehodni objekt« (Winnicott D.W., 1971). Postopoma je začel izražati svoje nedovoljstvo, če ga je pri meni kaj motilo. Ni zanikal svoje jeze name ali pa na mamo, če sva o tem govorila (prej ni bilo prostora za ubesedovanje čustev, še posebej agresivnih ne). Odločila sva se, da bova pred poletnimi počitnicami končala terapijo. Vzela sva si skoraj pol leta za slovo, ki je bilo hkrati predelava slovesa z njegovim očetom. Zato je bil to za naju težak in žalosten čas.

Kot njegova mama, sem tudi sama v svojem kontraprenosu začutila ambivalentnost glede njegovega odraščanja - veselje in hkrati razočaranje, da me na neki način ne potrebuje več. Kot njegov oče v kontraprenosu sem bila ponosna, da je Maks na pravi poti k odraščanju v inteligentnega, mnogostranskega, zanimivega moškega.

Najtežje delo je bilo sodelovanje z mamo, saj se je njeno stanje malo izboljšalo zaradi napredka, ki ga je naredil Maks v terapiji, ampak še vedno je bila depresivna in je potrebovala strokovno pomoč. Očitno je bilo slovo zanjo težavno in sta bili Maksovo žalovanje in žalost zanjo skoraj neznosni. Nekajkrat je poskusila predčasno prekiniti terapijo. Najinih srečanj proti koncu se je izogibala. En dan pred zadnjim srečanjem, ko ni mogla zdržati sinovih solz žalosti, je povedala Maksu, da to ni pravo slovo, saj lahko v vsakem trenutku, ko si bo zaželel, pride na srečanje z mano in Tjapom. Na zadnje srečanje je Maks prišel srečen in zadovoljen. Bila sem zmedena, ko sem videla, da Maks ne dojema najinega slovesa kot pravo slovo, saj me je vprašal, ali lahko Tjapa vzame s sabo. Nisem pričakovala take regresivne reakcije, ker se mi je zdelo, da sva slovo že predelala in da je tudi sam izrazil željo priti na grob očeta. Vendar pa verjetno Maksovo stanje v svojem razvoju ne bo stabilno, ampak bo nihalo. Njegova mama mu bo morala pomagati pri zdrsih na zgodnejše razvojne faze, ko jo bo potreboval kot majhen otrok. Nekoliko me skrbi, kako se bo prebil skozi puberteto. Ali mu bo mama dovolila iti naprej, v njegovo lastno življenje, ali ga bo zadržala zase?

LITERATURA

1. Green A., Mrtva mater. // The Dead Mother: The Work Of Andre Green, edited by Gregorio Kohon, published in association with the institute of psycho- analysis. London: Routledge, 2000.
2. Freud A., Uvod v tehniko otroške psihoanalize (1928). // Freud A., Freud S. Otroška seksualnost in psihoanaliza otroških nevrozov, Inštitut psihoanalize, St.Petersburg, 1997.
3. Freud S., Mali Hans (1909). // Freud S., »Jaz in Ono«. Tbilisi, »Merani«, 1991 (ruska izdaja).
4. Freud S.. Trije eseji o seksualnosti (1905). // Freud S., »Jaz in Ono«. Tbilisi, »Merani«, 1991 (ruska izdaja).
5. Kernberg O., Ljubezenski odnos. Norma in patologija. // »Klass«, Moskva, 2000 (ruska izdaja).
6. Klockars L., Preadolescent plays for his atonomy. Development of a Boy without the Farther. // »Play in child treatment and action in adolescent«.PIEE papers from the 5th Summer School for Child and Adolescent Pszchoanalysis, 2003.
7. Kramer S., M.D., Rudolph J., M.D., Latentna faza. // Življenjske cikle: psihoanalitske članke k razumevanju osebnega razvoja, t.2. Latneca, puberteta in mladost. Greenspan S.I.m Pollack G.G., NIMH, 1980 (prevod v ruščino 2003).
8. Stufkens A., Love, sex and the child. // »Love«. PIEE papers from the 12th East European Pszchoanalytical Summer School, 2005.
9. Winnicott D.W., Playing and Reality (1971). Routledge, London and New York, 1999.